

Trump, Orwell, kansa ja eliitti

Mistä Donald J. Trumpin vaalimenestys johtui? Jo muutama päivä epävakaan narsistin presidenttiyttä osoitti tarpeen kunnollisille selityksille.

ALOITETAAN kaunokirjallisuusanalyysillä. Yhdysvaltain vaaleja seuranneina viikkoina George Orwellin romaani ”Vuonna 1984” nousi myyntilistojen kärkeen. Moni kyseli, onko 1940-luvulla kirjoitettu dystopia opas nykypäivään. Kuvaako kirjassa kuvattu uskieli, faktojen muuntelu ja autoritaarinen hallinto Trumpin Yhdysvaltoja?

Orwell-yhteyksiä näyttää löytyvän. Autoritaarisuudessaan Trump on omaa luokkaansa. On kuin hän ei tekisi lainkaan taustatyötä ennen määräysten antamista. Faktatkin saavat kyytiä. Esimerkiksi virkaanastujaisten yleisömäärän muuntelusta tuli yleinen vitsinaihe. Trump on myös esittänyt, että terrori-isku ja tapahtuu jo niin paljon, että niistä ei enää raportoitaisi. Samalla Trump toki myös pimittää faktoja, esimerkiksi verotietojaan.

Trumpin hallinnon autoritaarisuus ja lukuisat ”vaihtoehtofaktat” ovat kuitenkin varsin kömpelöitä esityksiä verrattuna orwellilaisen Puolueen toimintaan. Sen propaganda- ja sensuurikoneisto muistuttaa kommunististen hirmuhallintojen toimia, ei Trumpilta jo etukäteen odotettua omavaltaisuutta. Romaanin totuutta muunteleva hallintokoneisto kuvaakin Yhdysvaltain nykypäivästä jotakin aivan muuta, jotakin jolla on selitetty myös Trumpin suosiota.

Selkeimmät orwellilaisuudet löytyvät yliopistokampanuksilta. 2010-luvulla sinne levisi ennennäkemättömän voimakas ja yksimielinen poliittisen korrektiuden kulttuuri ja siihen sisältyvä pyrkimys vaientaa vääränlaisia mielipiteitä. Protestoivat opiskelijat estivät epätoivottuja luennoitsijoita puhumasta yliopiston tilaisuuksissa. Kampanuksille luotiin turvatiiloja (safe-spaces), joiden alkuperäinen tarkoitus oli suojella

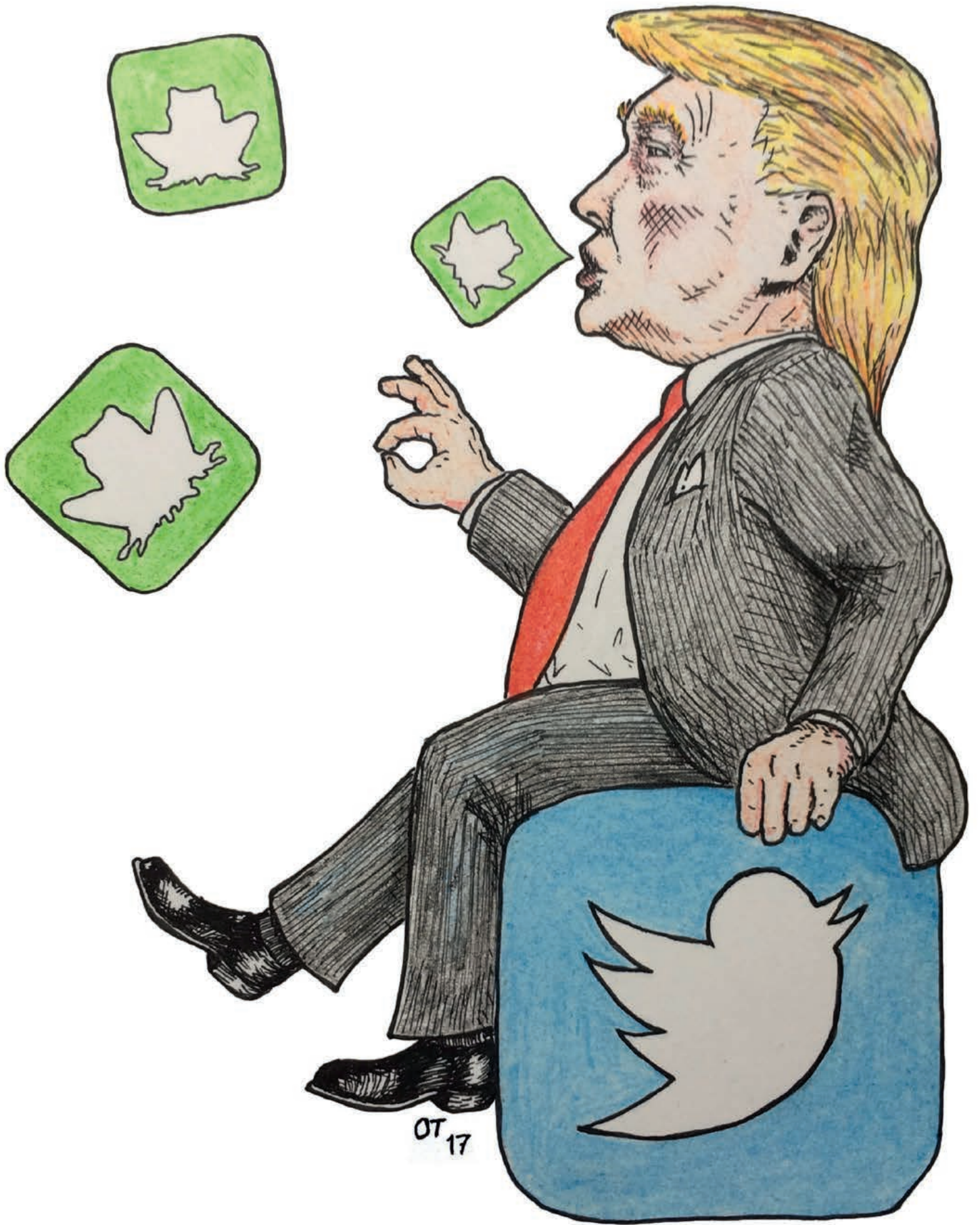
Ihmiset eivät halua pelkästään mukavuutta, vakautta, lyhyitä työaikoja, puhtautta, syntyvyydensäännöstelyä ja yleisemmin, tervettä järkeä. Ei, vaan he tarvitsevat, ainakin ajoittain, myös taistelua ja itsensä uhraamista, puhumattakaan rummunpärinästä, liehuvista lipuista ja lojaaliusperiaatteista.

George Orwell

vähemmistöryhmiä häirinnältä, mutta jotka käytännössä päätyivät tukahduttamaan ilmaisunvapautta. [1] Amerikkalaisopiskelija löytääkin Orwellin romaanista pikemmin itsensä kuin republikaanihallinnon.

Lisäksi orwellilainen uskieli muistuttaa joillakin humanistisilla ja sosiaalitieteellisillä aloilla harjoitettua yhteiskunnallisten rakenteiden kielellistä purkamista. Tämänkaltaisen ”tutkimuksen” tarkoitus oli manipuloida sanoja ja käsitteitä, jotta yhteiskunta ja ihmisen käyttäytyminen muuttuisivat. Tarkoituksiperät olivat kannatettavia – rodullinen, seksuaalinen ja sukupuolinen tasa-arvo – mutta ne muuttuivat yritykseksi kontrolloida sitä, miten ihmiset ajattelivat ja kirjoittivat.

Enää ei ollut soveliasta puhua vaikkapa sukupuolten välisistä synnynnäisistä eroista. Kaikkihan oli kyseisen ideologian mukaan rakentunut sosiaalisesti, poliittisesti ja kielellisesti. Miehet ja naiset olivat samanlaisia ja halusivat samanlaista seksiä. Oikeastaan ei edes ollut miehiä ja naisia, oli vain jatkumo äärettömän monia sukupuolia. Ei myöskään ollut primitiivisiä kulttuureita tai barbaarisia uskontoja. Alkuperäiskansoilla oli omat tapansa tietää, jotka olivat vähintään yhtä hyviä kuin länsimaisella ihmisellä.

Äärimmillen viety konstruktionismi ja oikeaopisuuden vaatimus päätyivät korostamaan rodun, etnisyyden ja seksuaalisen suuntautumisen merkitystä. Hyvät aiomukset johtivat siihen, että vähemmistöihin kuuluvia ihmisiä ei enää kohdeltu yksilönä vaan ryhmänsä edustajina – jotka vieläpä nähtiin oikeutettuina erityiskohteluun. Tällaisen identiteetipolitiikan lainet löivät Suomeenkin. Siinä missä Yhdysvalloissa paheksuttiin Halloween-asuja, jotka olivat saaneet innoituksensa intiaaneilta, saamelaisyhteisössä loukkaannuttiin lapinpukukopioiden käytöstä. Tällaiset kohut ovat pinnallisia ja tyhjänpäiväisiä. Nykymaailmassa kuvittelisi ymmärrettävän, että kulttuurisilta vaikutteilta ei ole mielekästä tai edes mahdollista välttyä.

Miten tämä liittyy Trumpiin? Edellä kuvattua poliittisen korrektiuden kulttuuria ja identiteetipolitiikkaa on tarjottu yhdeksi presidentin vaalimenestyksen selitykseksi. Tämän mukaan Trumpin rujo suorapuheisuus oli kauan odotettu vastavoima vapaamielisen ja koulutetun kaupunkilaiseliitin todellisuudesta vieraantuneille touhuiluille. Osa kannattajista oli myös kyllästynyt siihen, että ne, jotka halusivat tiukkoja maahanmuuttorajoituksia, kuulivat olevansa fasisteja ja rasisteja. Ja jos medioissa väitetään, että vain rasistit puolustavat rajoja, kansalaisia päätyy rasisteja (tai rasisteiksi syytettyjä) äänestämään.

On vaikea sanoa, missä määrin tämänkaltaiset seikat selittävät Trumpia. Harva seuraa koulutetun eliitin ja kampusten tapahtumia, ja kaikki tietävät, että maahanmuutto on luonut Yhdysvallat. Suuri osa ihmisistä joka tapauksessa koki, että eliitti on sivuuttanut heidät ja että heidän näkemyksiään ei ole riittävästi arvostettu tai kuunneltu. Obamakin myönsi hallintonsa eläneen kuplassa kansansa tunteiden suhteen, ja Trumpin vastaehdokas Hillary Clinton jopa nimitti Trumpin kannattajia säälittäviksi, deplorable.

Muilta tuleva arvostus on kuitenkin yksi inhimillisistä perustarpeista, ihminen haluaa tulla hyväntahtoisesti huomioituksi. Ja jos tämä kunnioituksen tunne häviää, melkein mikä tahansa muutos kelpaa. Tähän moraaliseen tarpeeseen Trump vastasi.

Myös väkivaltatutkijat tietävät, että lähes kaikki väkivallanteot johtuvat siitä, että tekijä ei ole saanut mielestään ansaitsemaansa kunnioitusta tai arvostusta. Tämä on liikeneraivonkin takana. Rikkomus voi olla aivan mitätön ja tahaton, mutta sopivissa olosuhteissa se herättää väkivaltana purkautuvia moraalitunteita. Veikkaan, että muutaman vuoden takainen Hyvinkään ammuskelijakin – katumuksestaan ja tuomiostaan huolimatta – salaa ajatteli, että näytinpä niille, eivätpähän kiusaa enää. Hänen ystävänsä kun olivat aiemmin samana iltana naureskelleet hänen kustannuksellaan.

Trumpilla oli siis vastaus. Hän uskotteli olevansa kansan ja työpaikkojen puolella, talouseliittiä vastaan. Selityksen kannalta on sivuseikka, että ainakin nimitämistään virkamiehistä päätellen nämä vaalilupaukset jäävät toteuttamatta. Tässä kohdin Orwellin teos ”Eläinten vallankumous” olisi osuvampi. Kun ihmisinä oli syösty vallasta, eläinfarmilla kävi vähitellen

selväksi, että vain vallanpitäjät vaihtuivat, sortotoimien pysyessä ennallaan. Lopulta vallankumousta johdaneita sikoja ei enää voida erottaa ihmisistä. Toisaalta niin paljon kuin Trumpia ihmisenä ja presidenttinä on syytä kritisoida, on vaikea olla tuntematta hieman vahingoniloa: edistyksellinen vasemmisto – tai kuten sitä vastikään on alettu nimittää, taantumuksellinen vasemmisto – sai, mitä tilasi.

Yksi selkeimpiä syitä Trumpin menestykseen on hänen ristiretkensä vapaakauppasopimuksia vastaan. Työpaikkojen katoaminen Amerikasta ja varallisuuden uusjako on tapahtunut vauhdilla, jota kukaan ei osannut ennustaa. Kansainväliset vapaakauppasopimukset ovat joidenkin arvioiden mukaan nostaneet miljardi ihmistä köyhyydestä (Afrikkaa ne eivät kuitenkaan tunnu auttavan), mutta tämä globaalin köyhyyden radikaali väheneminen ei lohduttanut amerikkalaista tehdastyöläistä – jonka olemassaolon Clintonin kampanja myös täysin unohti.

Trumpin kritisoimat vapaakauppasopimukset ovat lisäksi luoneet yrityksiä ja instituutioita, jotka ovat kansallisen ja demokraattisen päätöksenteon ulottumattomissa. Tämä yhdessä poliittisten lobbareiden kahmiman vallan kanssa on saattanut entisestään lisätä kansalaisten kokemusta arvostuksen puutteesta.

Trumpin presidenttiydestä seuraa monia uhkia. Kansa saattaa jakautua entistä voimakkaammin, ja ihmiset saattavat sitoutua lähinnä omiin pieniin yhteisöihinsä. Tällöin lojaalius demokratiaa ja oikeusvaltiota kohtaan heikkenisi. Lopulta valta saattaa keskittyä keskustelemattomille ja yhdenmukaisuuteen pyrkiville ryhmittymille – mikä yleensä tarkoittaa epämurkavia oloja vähemmistöille. Orwell on siis aina ajankohtainen, olipa valta saatu keinolla millä tahansa.

Käytännön toimintaohjeita on vaikea antaa. Tutkijoiden ja toimittajien on pidettävä mielessä ainakin seuraava seikka: kaikki hekin haluavat arvostusta ja tulla kuulluiksi, joiden mielipide perustuu todennetun tiedon sijasta taikauskoon, taloudellisiin etuihin ja/tai harhaiseen pienryhmäjohtajuuteen. Keskustelu-yhteys on säilytettävä, jotta hallittu muutos olisi mahdollinen. On myös muistettava, että tieteellinen ajattelu, objektiivisuus ja rationalismi eivät suju ihmiseltä luonnostaan. Nykyään ihmiset ovat entistä koulutetumpia, mutta epärationalismin historiallinen painolasti ja ihmiselle tyypilliset ajatteluvirheet ja subjektiivisuus eivät silti katoa. Ne vain saavat uusia muotoja.

[1] Yhdysvaltain kampusten sananvapaustilanne on luonnollisesti parempi kuin monessa muussa maailmankolkassa. Esimerkiksi Kiinassa sensuurikoneisto tuntuu jatkuvasti olevan edellä sosiaalisen median toimijoita, ja Meksikossa rikollisuudesta tai korruptiosta kirjoittava toimittaja tarvitsisi jatkuvaa poliisin suojaa. Venäjällä ja Turkissa vallanpitäjien kritisointi taas saattaa tuoda vankilatuomion – tai monesti jotakin paljon pahempaa. Saudi-Arabian, Egyptin tai Afganistanin tilanteesta ei kannata tässä yhteydessä edes puhua. Silti sananvapauden suhteen tulee länsimaissakin olla valppaana. Se oli Orwellinkin toive.